सार्दीखोला र पुरुन्चौर गा.वि.स.का प्रमुख लोकगीतहरूको अध्ययन

त्रिभुवन विश्व विद्यालय मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र संकाय
अन्तर्गत नेपाली विषयको स्नातकोत्तर तहको
दसौं पत्र (५१०-६) को प्रयोजनार्थ प्रस्तुत
अध्ययन पत्र

प्रस्तुतकर्ता
ध्रुवराज बाँस्तोला
परीक्षा रोल नं. ४८००७४
त्रि.वि.वि. दर्ता नं. ६-१-४८-१६२१-२००२

नेपाली विभाग
त्रिभुवन विश्वविद्यालय
पृथ्वी नारायण क्याम्पस, पोखरा

२०७३

सार्दीखोला र पुरुन्चौर गा.वि.स.का प्रमुख लोकगीतहरूको अध्ययन
ध्रुवराज बाँस्तोला
२०७३

शोध निर्देशकको सिफारिस पत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र सङ्काय पृथ्वीनारायण क्याम्पस नेपाली विभाग अन्तर्गत स्नतकोत्तर तह दोस्रो वर्षका नेपाली विषयका विद्यार्थी **ध्रुवराज बाँस्तोला**ले यस तहको दशौँ पत्र (५१०-६) को परिपूर्तिका लागि **सार्दीखोला र पुरुन्चौर गा.वि.स.का प्रमुख लोकगीतहरुको अध्ययन** शीर्षकको अध्ययनपत्र मेरो निर्देशनमा सम्पन्न गर्नु भएको हो । म यस शोधकार्यबाट सन्तुष्ट छु र यसको समुचित मूल्याङ्कनका लागि सिफारिस गर्दछु ।

मिति : वि.सं. २०७३/१२/०१ शोध निर्देशक

सन् २०१७/०३/१४ ....

सह प्राध्यापक डा. नारायण प्रसाद अधिकारी

नेपाली विभाग, पृथ्वीनारायण क्याम्पस, पोखरा

कृतज्ञता ज्ञापन

लोकगीत लोकसहित्यको महत्वपूर्ण विधा हो । लोकजीवनका अनुभूति एवं भावपक्षलाई सघन र उत्तिकै सम्मोहक तरिकारले अभिव्यक्त गर्ने विधाको रुपमा लोकगीत रहेको छ । यसै कारणले नेपाली गाउँबस्ती, शहर, बजार, भीरपाखा, खेतबारी, यज्ञउत्सव, जतातते लोकगीतले वर्चस्व कायम गरेको छ । लोकगीतले सबै वर्गका मानिसहरुको मन आफूतिर खिचेको छ । उहिले वनपाखा, भीर, कुना कन्दरा, र गाउँका खेतबारीमा सीमित लोकगायक तथा लोकगायिकाहरुले अहिले विभिन्न मञ्च तथा उत्सवहरुमा खुलेर गाउने अवसर पाएका छन् । प्रविधिको विकाससँगै लोकगीतको व्यवसयिक बजार देशदेखि परदेशसम्म उत्तिकै फस्टाएको छ । एकातर्फ लोकगीतको व्यवसायिक प्रवर्द्धनसँगै आएको सामयिक परिवर्तन र अर्कोतर्फ गाउँघरमा परम्परादेखि निरन्तररुपमा गाइँदै आएको मौलिक गीतहरुको संरक्षणका बीचमा प्रशस्त चुनौतीहरु देखा परेका छन् । यहि चुनौतीलाई मध्यनजर गर्दै ग्रामिण क्षेत्रमा रहेको लोकगीतहरुको मौलिक पहिचानलाई केलाउने सोचका साथमा यो शोध गर्ने जमर्को गरेको हुँ ।

कास्की जिल्लाको ग्रामीण वस्तीको रुपमा रहेको सार्दीखोला र पुरुन्चौर गा.वि.स.मा पाइने लोकगीतहरुको संकलन, वर्गीकरण तथा विश्लेषण गर्नु यस शोधको उद्देश्य रहेको छ । यस उद्देश्यलाई पुरा गर्ने क्रममा मलाई सहयोग गर्नु हुने पृथ्वीनारायण क्याम्पस, नेपाली विभागका विभागीय प्रमुख गुरु कृष्ण प्रसाद पौडेलप्रति आभारी छु । यसैगरी शोधपत्र तयार गर्ने क्रममा विशेष सल्लाह सुझाव तथा निर्देशन प्रदान गर्नु हुने गुरु सहप्राध्यापक डा. नारायण प्रसाद अधिकारीप्रति पनि कृतज्ञता जाहेर गर्दछु । यसैगरी कम्प्युटर टंकण लगायत प्राविधिक पक्षमा सहयोग गर्नु हुने मित्र असफल गौतमप्रति पनि आभारी छु ।

अन्त्यमा उचित मूल्याङ्कनका लागि प्रस्तुत अध्ययन पत्र त्रिभुवन विश्वविद्यालय, पृथ्वीनारायण क्याम्पस, नेपाली विभाग समक्ष प्रस्तु गरेको छ ।

मिति : वि.सं. २०७३/११/१५
सन् २०१७/०२/२६

ध्रुबराज बाँस्तोला
क्याम्पस रोल नं. ४८००७४
परीक्षा रोल नं. ४८००७४
त्रि.वि. दर्ता नं ६-१-४८-१६२१-२००२

विषय सूची

स्वीकृति पत्र

शोध निर्देशकको सिफरिसपत्र

कृतज्ञता ज्ञापन

विषय सूची

पहिलो अध्याय

शोध परिचय

	पृष्ठ संख्या
१.१ शोध शीर्षक	१
१.२ प्रयोजन	१
१.३ समस्या कथन	१
१.४ अध्ययनको उद्देश्य	२
१.५ पूर्वकार्यको समीक्षा	२
१.६ अध्ययनको औचित्य	५
१.७ सीमा र क्षेत्र	५
१.८ अध्ययन विधि	६
१.९ अध्ययन पत्रको रुपरेखा	७

दोस्रो अध्याय

सार्दीखोला र पुरुन्चौर गा.वि.स. क्षेत्रको परिचय

२.१ सार्दीखोला गा.वि.स.को परिचय	८
२.२ पुरुन्चौर गा.वि.स.को परिचय	११

तेस्रो अध्याय

लोकसाहित्यको सैद्धान्तिक परिचय

३.१ लोकसाहित्य शब्दको अर्थ	१५
३.२ लोकसाहित्यको परिभाषा	१५
३.३ लोकसाहित्यको विशेषता	१७
३.४ लोकसाहित्यको वर्गीकरण	१९
३.५ लोकसाहित्यको महतत्व	२५
३.६ लोकगीतको सैद्धान्तिक चिनारी	२६
३.६.१ विषय प्रवेश	२६
३.६.२ लोकगीतको परिभाषा	२६
३.६.३ लोकगीतको विशेषता	२८
३.६.४ लोकगीतका तत्त्व	३१
३.६.५ लोकगीतको क्षेत्र	३२
३.६.६ लोकगीतका महत्व	३३
३.६.७ निष्कर्ष	३४

चौथो अध्याय

सार्दीखोला र पुरुन्चौर क्षेत्रमा प्रचलित लोकगीतहरुको अध्ययन

४.१ विषय प्रवेश	३५
४.२ सार्दीखोला र पुरुन्चौर क्षेत्रमा प्रचलित लोकगीतहरुको वर्गीकरण	३६
४.३ बाह्रमासे गीत	३७
४.३.१ झ्याउरे गीत	३८
४.३.२ बालगीत	३९
४.३.३ एकोहोरी गीत	४०

४.३.४ दोहोरी गीत ४०

४.३.५ रोइला ४१

४.३.६ सालैजो ४२

४.४ धार्मिक गीत ४३

४.४.१ भजन ४४

४.५ श्रमगीत ४६

४.५.१ गोडेलो गीत ४६

४.५.२ असारे गीत ४७

४.५.३ दाइँ गीत ४८

४.६ पर्वगीत ४९

४.६.१ तीजेगीत ४९

४.६.२ भैलोगीत ५०

४.६.३ देउसी गीत ५१

४.७ संस्कार गीत ५२

४.७.१ रत्यौली ५३

४.८ पीडाका गीतहरु ५४

४.९ विषयवस्तुका आधारमा विश्लेषण ५५

४.१० काव्य तत्वका आधारमा विश्लेषण ६०

४.११ निष्कर्ष ६८

पाचौँ अध्याय

सारांश र सुझाव

५.१ सारांश ७०

५.२ सुझाव ७१

सन्दर्भग्रन्थसूची **७३**

परिशिष्ट **७५**

सङ्केत तथा चिन्हसूची

सङ्केत	अर्थ
/	वा/अथवा
:-	निर्देश गर्ने
-	शब्दलाई जोड्ने
( )	शब्दलाई प्रष्ट्याउने
“ ”	भनाइलाई जस्ताको तस्तै सार्ने
,	वाक्यलाई छुट्याउने
....	क्रमशः अंश दोहोऱ्याउने
।	बाक्य पूरा भएपछि दिने चिन्ह

सङ्क्षिप्त शब्द	अर्थ
ई.	ईस्वी
क्र.सं.	क्रम संख्या
गा.वि.स.	गाउँ विकास समिति
जि.वि.स.	जिल्ला विकास समिति
पृ.	पृष्ठ
पृ.ना.क्या.	पृथ्वी नारायण क्याम्पस
ने.रा.प्र.प्र.	नेपाल राजकीय प्रज्ञा प्रतिष्ठान
व.नं.	वडा नम्बर
वि.सं.	विक्रम संवत्
सा.प्र.	साझा प्रकाशन
त्रि.वि.	त्रिभुवन विश्वविद्यालय